

Ege Bölgesi'nde Tarıma Dayalı Sanayiinin Yeri ve Önemi

Nevin DEMİRBAŞ¹

Summary

The Place and Importance of Agroindustry in Ege Region's Economy

Agroindustry sector has an important place in the economy of Ege Region. The Region contributes to food, tobacco and tobacco products, textile, wood products and cork, paper and paper products industries of Turkey in terms of number of firm, employment and value added. A decrease in the number of firm and employee has occurred in the Region between 1997-1999. On the other value added for the agroindustry has continue increasing. This trend can be evaluated as increasing utilization ration of agroindustry. İzmir, Manisa and Denizli are the most important provinces for the sector of Agroindustry in the Region.

Keywords: Ege Region, Agroindustry, Food Industry, Textile Industry

1.Giriş

Gelişmekte olan bir çok ülke gibi, Türkiye de sanayileşme yolunda doğal kaynaklardan en üst düzeyde yararlanmak durumundadır. Bu bakımdan tarım sektörü, Türkiye ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. Gerçekten de, tarım sektörünün verdiği destekle yurtiçi üretimi değerlendiren, büyük miktarlarda işgücüne istihdam sağlayan ve önemli ölçülerde katma değer yaratan tarıma dayalı sanayii (TDS), imalat sanayiinin içinde önemli bir yere sahiptir(Çetin, 1999). Özellikle ihracat gelirleri açısından, tarımsal hammadde yerine bunların TDS sektöründe işlenerek, mamul ya da yarı mamul olarak pazarlanması sektörün katkısını artırmaktadır (Çetin, 1988). Ege Bölgesi'nde de tarım sektörünün verdiği destekle, TDS sektörü önemli ölçüde gelişmiştir. Bu çalışmanın ana amacı, Ege Bölgesi ekonomisinde TDS' nin yeri ve öneminin ortaya konulmasıdır.

---

¹ Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, 35100 Bornova, İzmir
e-mail:demirbas@ziraat.ege.edu.tr

Bu temel amaç çerçevesinde TDS işletmeleri için işyeri sayıları, katma değer ve istihdama yaptıkları katkılar incelenmiştir. TDS kapsamında, tarım ürünlerini hammadde olarak kullanan Gıda, Tütün, Tekstil ile Ağaç ve Kâğıt Ürünleri sanayii incelenmiştir. Gıda Sanayii, Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslar Arası Standart Sanayi Sınıflaması (USSS, 3.Rev) İmalat Sanayii Sınıflaması Grubunda 15 Kod Numaralı, Gıda Ürünleri ve İçecek İmâlâtı grubunu, Tekstil Sanayii, 17, 18 ve 19 Kod Numaralı, Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri Sanayii grubunu, Tütün Sanayii 16 Kod Numaralı, Tütün Ürünleri İmâlâtı grubunu, Ağaç ve Kağıt Ürünleri Sanayii ise, 20 Kod Numaralı, Ağaç ve Mantar Ürünleri İmâlâtı (mobilya hariç) ve 21 Kod Numaralı, Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmâlâtı grubunu kapsamaktadır. Ege Bölgesi, bu çalışmada Tarım Bölgesi* çerçevesinde ele alınmıştır. Ancak, yararlanılan veriler nedeniyle, bazı konuların değerlendirilmesinde coğrafi bölge** bilgilerine de başvurulmuştur. Her iki Bölge kapsamının farklılığı nedeniyle, bilgilerin sunulduğu bölümlerde gerekli açıklamalar yapılmıştır. Çalışmada zaman dilimi olarak, 1996-2000 yılları arası ele alınmış; ancak, bazı veri sınıflandırmalarında sadece 1997-1999 yılları arasındaki verilere erişilebilmesi nedeniyle, daha kısa bir zaman dilimiyle yetinilmek zorunda kalınmıştır. Gıda sanayii ile ilgili kapasite kullanım oranları ise, Tarım Bakanlığı'nın çift yıllarda envanter çalışması yapmasından dolayı 1998 ve 2000 yılları için verilebilmiştir. Çalışmanın materyalini; DİE, DPT, TKB tarafından yayınlanan istatistikler ile konu ile ilgili olarak daha önceden yapılmış, basılı bilimsel materyal ile internet sayfalarından elde edilen bilgiler oluşturmaktadır.

2. Ege Bölgesi'nin Türkiye Ekonomisi'ndeki Yeri

2.1 Ege Bölgesi'nin GSYİH'ya Olan Katkısı

Ege Bölgesi, uzun bir kıyı şeridinde, ticari limanlara, demiryolu ve karayolu ağına sahiptir. Ticari limanlar nedeniyle Bölge Türkiye'den yapılan ihracat ve ithalatın önemli bir kısmını gerçekleştirmektedir. Bu nedenle sanayi, tarım ve hizmet sektörü açısından bir çok ekonomik birimi bünyesinde bulundurmaktadır.1996-2000 yılları arasında, Ege Bölgesi***, Marmara Bölgesi'nden sonra, GSYİH' ya en fazla katkıyı

---

* Ege Tarım Bölgesini oluşturan iller; Aydın, Balıkesir, Burdur, Çanakkale, Denizli, Isparta, İzmir, Manisa ve Muğla illeridir.

** Coğrafi kapsam itibarıyla Ege Bölgesi illeri; Afyon, Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla ve Uşak'tır.

*** Coğrafi kapsamda ele alınan Bölge verileridir.

yapmıştır. Bölgede GSYİH' ya en fazla katkıda bulunan il ise, İzmir'dir. Buna karşın, ilin gösterdiği ekonomik büyüme hızı, Bölgenin diğer illerine kıyasla oldukça düşük kalmaktadır. Manisa, Muğla, Isparta ve Denizli beş yıllık dönemde yaklaşık %20'lik bir büyüme hızı gösterirken, İzmir %7.8 oranında bir büyüme kaydetmiştir(DPT,2004).

2.2. Ege Bölgesi'nde Sektörlerin GSYİH' ya Katkıları

Bölgenin GSYİH' dan aldığı paya, sektörlerin katkısı incelendiğinde, Türkiye geneline benzer bir yapıyla karşılaşılmaktadır. Türkiye'de tarım sektörünün GSYİH içindeki payı %14.5, Bölge için bu oran %16.8'dir. Bu durum Bölge ekonomisinin, Türkiye ekonomisinin gelişme trendine ayak uydurduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bölge ekonomisinde tarım sektörünün payı sanayi sektörünün lehine giderek azalmaktadır (DİE(d), 2004). Tarım ürünlerinin işlenmesi ve özellikle, bu şekilde ihraç edilmesi, katma değeri yüksek olan bu ürünler nedeniyle, sanayi sektöründen, özellikle imalat sanayiden gelen görece katkının payını artırmaktadır.

2.3. Ege Bölgesi'nde Demografik Yapı ve Tarımsal Üretim

Ege Bölgesi, son nüfus sayımına göre, Türkiye nüfusunun %14'lük kısmına sahiptir. Şehir nüfusu yaklaşık %62'lik bir paya sahiptir. Şehir ve köy nüfusunun dağılımı itibariyle, Bölge, Türkiye ortalamasına yaklaşmaktadır. Bölgede toplam nüfus içinde şehir nüfusunun oranı en yüksek olan il İzmir'(%81) dir (DİE (c), 2003).

Bölgede uygun coğrafi ve iklimsel özellikler sayesinde, tarımsal faaliyetin her koluna yer verilmektedir. Ancak, tarımsal üretimin bileşiminde, bitkisel üretim ağırlıklı bir paya sahiptir. 1996-2000 yılları ortalaması itibariyle, Bölgede tarımsal üretimin %75'inden fazlası bitkisel üretimden oluşmakta (DİE(a), Çeşitli Yıllar) ve Türkiye tarımı açısından önemli ürünler yetiştirilmektedir. Bu ürünlerin başında tütün, pamuk, incir, üzüm ve zeytin gelmektedir. Türkiye'de üretilen (1996/2000 yılları ortalaması) tütünün %50, pamuğun ve üzümün %40 ve zeytinin %60'ından fazlası Bölgede üretilmektedir. Türkiye üretimindeki payı itibariyle en çarpıcı ürün ise incirdir. İncir üretiminin %75'inden fazlası Bölgede üretilmektedir. Yine, ülke kırmızı et üretiminin yaklaşık beşte biri, sütün ise, altıda biri Ege Bölgesi'nden karşılanmaktadır(Çizelge 1).

Çizelge 1.Ege Bölgesi'nde Üretilen Önemli Ürünlerin Türkiye Üretimindeki Payı(%)

	1996	1997	1998	1999	2000
Tütün	54.85	50.42	51.39	52.76	55.51
Pamuk	36.32	56.72	49.59	39.40	32.41
Zeytin	81.87	48.40	75.43	34.52	69.07
İncir	86.95	70.97	71.08	89.59	77.47
Üzüm	43.69	34.57	39.81	44.08	47.63
Süt	15.97	18.06	16.56	15.30	15.15
Et	23.45	21.66	20.91	20.29	20.97

Kaynak:DİE, Tarımsal Yapı (Üretim, Fiyat, Değer), Ankara, Çeşitli Yıllar.

3 Ege Bölgesi'nde Tarıma Dayalı Sanayiinin Yeri ve Önemi

Ege Bölgesi için TDS kapsamında seçilen sektörler; işyeri ve çalışan sayıları ile katma değer açısından incelenmiştir. Bu yaklaşımla, seçilen sektörler için öncelikle, Bölgenin Türkiye TDS sektörü içindeki yeri ve önemi, daha sonra, seçilen göstergeler itibariyle, ilgili sektörlerin Bölge illeri açısından önemi incelenmiştir.

3.1 TDS Açısından Bölgenin Türkiye Ekonomisi'ndeki Yeri

Türkiye tütün işletmelerinin %40'ından fazlası Ege Bölgesi'nde yer almaktadır. Tekstil, gıda ve ağaç ürünleri sanayii iş yeri toplamında Bölgenin payı ise, %17-19 arasındadır (Çizelge 2).

Çizelge 2. Türkiye Tarıma Dayalı Sanayi İşletmeleri İçinde Ege Bölgesi'nin Payı(%)

	1997	1998	1999
Gıda Sanayii	18.20	17.86	17.30
Tütün Sanayii	44.74	43.59	42.86
Tekstil Sanayii	20.87	19.19	18.16
Ağaç ve Kâğıt Ürünleri Sanayii	16.81	17.43	17.88

Kaynak: DİE ., Yıllık İmâlat Sanayii İstatistikleri, Ankara, Çeşitli Yıllar.

Türkiye'de TDS sektörü istihdamında, sektörler itibariyle, Bölgenin payı incelendiğinde, tütün sanayiinin en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. Bölgede, diğer alt sektörlerin, TDS istihdamına olan katkısı ise %16-20 arasında değişmektedir (Çizelge 3).

Çizelge 3. Bölge TDS İşletmelerinde Çalışanların Türkiye'deki Payı(%)

	1997	1998	1999
Gıda Sanayi	20.8	20.1	20.2
Tütün Sanayi	49.8	45.2	41.9
Tekstil Sanayi	16.7	15.8	16.0

| Ağaç ve Kâğıt Ürünleri Sanayii | 20.0 | 18.3 | 19.1 |
Kaynak: DİE ., Yıllık İmâlat Sanayii İstatistikleri, Ankara, Çeşitli Yıllar.

Bölge Türkiye tütün sanayiine ciddi katma değer katkısında bulunmaktadır. Ancak, 1997 ve 1998 yıllarında, Türkiye’de tütün sanayiinde yaratılan katma değer yarısından fazlasını tek başına karşılayan Bölge, 1999 yılında görece önemini yitirmiştir. Bölge gıda sanayiinin yarattığı katma değer Türkiye toplamındaki görece payı ise artmış ve 1999 yılında %34 civarında gerçekleşmiştir. Son üç yılın ortalaması itibariyle, tekstil ile ağaç ve kâğıt ürünleri sanayii katma değerinde, Bölgenin payları ise, sırasıyla %14 ve %15 gibi önemli bir düzeyde gerçekleşmiştir (Çizelge 4).

Çizelge 4. Bölge TDS İşletmelerinde Yaratılan Katma Değerin Türkiye'deki Payı(%)

	1997	1998	1999
Gıda Sanayii	22.3	21.1	34.1
Tütün Sanayii	61.5	58.3	29.8
Tekstil Sanayii	14.9	15.3	13.3
Ağaç ve Kâğıt Ürünleri Sanayii	13.3	14.1	19.6

Kaynak: DİE ., Yıllık İmâlat Sanayii İstatistikleri, Ankara, Çeşitli Yıllar.

3.2 Bölge İlleri İtibariyle Tarıma Dayalı Sanayii

3.2.1 Gıda Sanayii

Ege Bölgesi’nde TDS içinde en önemli sektörlerden biri gıda sanayiidir. Gıda sanayiinin en fazla yoğunlaştığı il İzmir’dir. İzmir’i Balıkesir, Aydın ve Manisa illeri izlemektedir. Son üç yıl itibariyle, Bölgede Manisa ve Muğla illeri dışında gıda sanayii işyeri sayıları gerileme eğilimi göstermiştir (Çizelge 5).

Çizelge5. Bölgede İller Bazında Gıda Sanayii İşyeri Sayıları (Adet)

	1997		1998		1999		Değişim %
		%		%		%	
Aydın	33	10.1	33	9.9	26	8.7	-21.2
Balıkesir	47	14.4	43	12.9	41	13.7	-12.8
Burdur	14	4.3	15	4.5	13	4.3	-7.1
Çanakkale	14	4.3	13	3.9	13	4.3	-7.1
Denizli	26	8.0	24	7.2	24	8.0	-7.7
Isparta	7	2.1	8	2.4	7	2.3	0.0
İzmir	151	46.2	158	47.3	136	45.5	-9.9
Manisa	29	8.9	33	9.9	32	10.7	10.3
Muğla	6	1.8	7	2.1	7	2.3	16.7
Bölge Toplamı	327	100.0	334	100.0	299	100.0	-8.6

Kaynak: DİE ., Yıllık İmâlat Sanayii İstatistikleri, Ankara, Çeşitli Yıllar.

Gıda sanayii çalışanları itibariyle de İzmir, Balıkesir ve Manisa illeri önde gelmektedir. Bölge ortalaması itibariyle incelendiğinde ise, işyeri sayısı %8.6 (Çizelge 5) azalırken, istihdam %0.4 oranında (Çizelge 6) artmıştır.

Çizelge 6. Bölgede İller Bazında Gıda Sanayiinde Çalışan Sayıları (Kişi)

	1997		1998		1999		Değişim %
		%		%		%	
Aydın	1382	4.3	1405	4.2	1039	3.2	-24.8
Balıkesir	6238	19.5	6308	19.1	6992	21.8	12.1
Burdur	1251	3.9	1389	4.2	1200	3.7	-4.1
Çanakkale	1810	5.7	2650	8.0	2344	7.3	29.5
Denizli	933	2.9	948	2.9	1008	3.1	8.0
Isparta	540	1.7	744	2.2	591	1.8	9.4
İzmir	15950	49.9	14885	45.0	14029	43.7	-12.0
Manisa	3745	11.7	4637	14.0	4722	14.7	26.1
Muğla	112	0.4	139	0.4	160	0.5	42.9
Böl. Top.	31961	100	33105	100	32085	100	0.4

Kaynak: DİE ., Yıllık İmâlat Sanayii İstatistikleri, Ankara, Çeşitli Yıllar.

Bölge gıda sanayiinde en fazla katma değer yaratan iller; İzmir, Balıkesir ve Manisa'dır. En yüksek katma değer artışı ise Burdur ilinde ortaya çıkmıştır. Ancak, ilin 1997/1999 yılları ortalaması itibariyle yarattığı katma değer miktarının, Bölge katma değeri içindeki payının %2.5 düzeyinde olduğu da dikkate alınmalıdır (Çizelge 7).

Çizelge 7. Bölge İlleri İtibariyle Gıda Sanayiinde Yaratılan Katma Değer (Milyon TL)

İller	1997		1998		1999		Değişim %
		%		%		%	
Aydın	3348875	2.3	2855174	1.0	6538440	1.3	95.2
Balıkesir	28456235	19.5	70839531	25.8	89696284	18.3	215.2
Burdur	24258	0.0	11653841	4.2	11353741	2.3	46704.1
Çanakkale	5967126	4.1	9374374	3.4	14412395	2.9	141.5
Denizli	3792700	2.6	5777492	2.1	14940294	3.0	293.9
Isparta	1350025	0.9	2640253	1.0	7087851	1.4	425.0
İzmir	68818331	47.1	136517855	49.6	262219802	53.4	281.0
Manisa	34004604	23.3	34628562	12.6	83721933	17.1	146.2
Muğla	240824	0.2	762249	0.3	905789	0.2	276.1
Bölge Top.	146002978	100	275049331	100	490876529	100	236.2

Kaynak: DİE ., Yıllık İmâlat Sanayii İstatistikleri, Ankara, Çeşitli Yıllar.

Bölge gıda sanayii için katma değer %236.2 oranında artış göstermiştir. İşyeri sayısının azalmasına karşın, katma değer artması, kapasite kullanım oranlarının (KKO) arttığını göstermektedir. Nitekim, 1998 yılına göre, 2000 yılında, un ve unlu mamuller alt sektörü dışında, gıda sanayiinde KKO artış göstermiştir (Çizelge 8).

Çizelge 8. Bölge Gıda Sanayiinde Alt Sektörler İtibariyle Kapasite Kullanım Oranları

	1998			2000		
	Kurulu Kapasite (ton/yıl)	Üretim (ton)	KKO %	Kurulu Kapasite (ton/yıl)	Üretim (ton)	KKO %
Et Ürünleri	18082	9178	50.8	32026	19652	61.4
Süt ve Süt Ürünleri	981925	225802	23.0	1044664	332977	31.9
Meyve-Sebze İşl.	1138648	441484	38.8	1586957	670879	42.3
Su Ürünleri	130077	16307	12.5	123395	25092	20.3
Un ve Unlu Ürünler	4089873	1428165	34.9	4476398	1427000	31.9
Bitk. Yağ ve Mar.	2204035	403692	18.3	2310772	526805	22.8
Şekerli Ürünler	37199	11254	30.3	142787	108425	75.9
Tasnif Dışı Ür.(*)	258346	133896	51.8	575701	438905	76.2
Meşrubatlar	460932	91839	19.9	692705	213898	30.9

(*) T.D.Ürünler; tuz, kuru yemişler, çay(paketleme) kahve ve dekstrin gibi ürünlerdir.
Kaynak:TKB., Gıda Sanayi Envanteri 1994-2000, Ankara, 2002.

3.2.2 Tütün ve Tütün Mamulleri Sanayii

Bölge Türkiye tütün üretiminin %50'sini karşılamaktadır. Bu durum, tütün ve mamulleri sanayiinin Bölgede gelişmesine olanak sağlamıştır. Bölgenin diğer illerinde de tütün yetiştirilmesine rağmen, işleme tesislerinden sadece biri Balıkesir'de bulunmakta, diğerleri ise, İzmir ilinde yoğunlaşmaktadır. Bölgede, toplam işletme sayısı 1997 yılı itibariyle 17 iken, 1999 yılında 15'e gerilemiştir (Çizelge 9).

Çizelge 9. Ege Bölgesi'nde Tütün Sanayiinde İşyeri Sayıları (Adet)

	1997		1998		1999		Değişim %
		%		%		%	
Balıkesir	1	5.9	1	5.9	1	6.7	0.0
İzmir	16	94.1	16	94.1	14	93.3	-12.5
Bölge Toplamı	17	100.0	17	100.0	15	100.0	-11.8

Kaynak: DİE ., Yıllık İmâlat Sanayii İstatistikleri, Ankara, Çeşitli Yıllar.

İzmir ve Balıkesir’ de tütün sanayiinde çalışan sayısı son üç yılda sırasıyla %27.3 ve % 37.7 oranında azalmıştır(Çizelge 10).

Çizelge 10. Ege Bölgesi’nde Tütün Sanayiinde Çalışan Sayıları (Kişi)

	1997		1998		1999		Değişim %
		%		%		%	
Balıkesir	305	2.7	254	2.7	190	2.3	-37.7
İzmir	10991	97.3	9137	97.3	7992	97.7	-27.3
Bölge Toplamı	11296	100	9391	100.0	8182	100.0	-27.6

Kaynak: DİE ., Yıllık İmalat Sanayi İstatistikleri, Ankara, Çeşitli Yıllar.

İşyeri sayılarının ve istihdamın azalması gibi, Bölgede oluşan katma değer de azalma göstermiştir. 1997-1999 yılları arasında katma değer %4.8 oranında azalmıştır (Çizelge 11). Bu gelişmeler, tütün sanayiinin Bölgede küçüldüğünü göstermektedir.

Çizelge 11. Bölgede Tütün Sanayiinde Yaratılan Katma Değer (Milyon TL)

	1997		1998		1999	
		%		%		%
Balıkesir	292871	0.6	30706	0.0	4686447	3.7
İzmir	50715638	99.4	125555916	100	121649127	96.3
Bölge Toplamı	51008509	100	125586622	100	126335574	100

Kaynak: DİE ., Yıllık İmalat Sanayi İstatistikleri, Ankara, Çeşitli Yıllar.

3.2.3 Tekstil Sanayii

Bölgede bir diğer önemli TDS alt kolu da tekstil sanayiidir. Türkiye pamuk üretiminin % 45’ini karşılayan Bölgede; iplik, dokuma ve konfeksiyon sanayiinin yanı sıra, yine hammadde potansiyeline bağlı olarak, deri ürünleri sanayii de gelişmiştir. TDS sektörleri içinde, Bölgede en fazla istihdam sağlayan da tekstil sanayiidir.

Tekstil işyerlerinin %47’si İzmir, %36’sı ise, Denizli’de bulunmaktadır. Tekstil işyeri sayıları, 1997-1999 yılları arasında Bölge genelinde %18 oranında azalmıştır. İzmir ve Denizli’ye göre daha az işyerine sahip olan, Balıkesir ve Isparta’da azalma eğilimi ise daha yüksektir (Çizelge 12).

Bölgede deri ürünleri sanayii, yapılanması oldukça güç gerçekleşen bir Deri Organize Sanayi Bölgesi ile rekabet gücüne olumlu bir katkı yapmıştır. Ancak, bu yapılanma içinde daha çok büyük ölçekli işletmeler yer almış, sektörde yer alan diğer işletmeler, çevre kirliliği ve pazarlama sorunlarının çözümü yönünde ilerleme kaydedememiştir (Arıkbay ve Demirbaş, 1997).

Çizelge 12. Ege Bölgesi'nde Tekstil Sanayiinde İşyeri Sayıları (Adet)

	1997		1998		1999		Değişim %
		%		%		%	
Aydın	36	4.7	36	4.9	29	4.7	-19.4
Balıkesir	11	1.4	10	1.4	7	1.1	-36.4
Burdur	4	0.5	4	0.5	4	0.6	0.0
Çanakkale	6	0.8	6	0.8	6	1.0	0.0
Denizli	276	36.4	239	32.3	226	36.3	-18.1
Isparta	25	3.3	22	3.0	18	2.9	-28.0
İzmir	360	47.4	379	51.3	297	47.7	-17.5
Manisa	36	4.7	38	5.1	30	4.8	-16.7
Muğla	5	0.7	5	0.7	5	0.8	0.0
Bölge Toplamı	759	100	739	100	622	100	-18.1

Kaynak: DİE ., Yıllık İmalat Sanayii İstatistikleri, Ankara, Çeşitli Yıllar.

Bölgede işyeri sayısındaki azalmaya bağlı olarak, istihdam edilenlerin sayısı da azalmıştır. Bölge genelinde %10.7 olan azalma oranı, İzmir' de %31.1'dir. Denizli ilinde ise, istihdam az da olsa artmıştır(Çizelge 13).

Çizelge 13. Ege Bölgesi'nde Tekstil Sanayiinde Çalışanların Sayısı (Kişi)

	1997		1998		1999		Değişim %
		%		%		%	
Aydın	4651	7.0	4465	6.8	4160	7.0	-10.6
Balıkesir	557	0.8	619	0.9	3559	6.0	539.0
Burdur	259	0.4	296	0.5	274	0.5	5.8
Çanakkale	395	0.6	437	0.7	558	0.9	41.3
Denizli	26892	40.3	28830	43.9	27354	45.9	1.7
Isparta	2479	3.7	2276	3.5	1848	3.1	-25.5
İzmir	28439	42.6	26165	39.8	19586	32.9	-31.1
Manisa	2870	4.3	2488	3.8	2231	3.7	-22.3
Muğla	139	0.2	120	0.2	0	0.0	-100.0
Bölge Top.	66681	100.0	65696	100.0	59570	100.0	-10.7

Kaynak: DİE ., Yıllık İmalat Sanayii İstatistikleri, Ankara, Çeşitli Yıllar.

Katma değer açısından incelendiğinde, Denizli ili 1997 yılında Bölge toplamına %19.9 oranında bir katkı yaparken, 1999 yılında bu oran %50.6'ya yükselmiştir. İşyeri sayısı açısından Denizli, İzmir'den

daha az paya sahip olmasına rağmen, katma değer açısından İzmir'den daha yüksek bir paya sahiptir(Çizelge 14).

Çizelge 14. Bölge' de Tekstil Sanayiinde Yaratılan Katma Değer (Milyon TL)

	1997		1998		1999	
		%		%		%
Aydın	18850950	11.8	20223602	7.2	27226859	8.3
Balıkesir	4396211	2.7	4682345	1.7	773976	0.2
Burdur	450613	0.3	24905947	8.9	1280827	0.4
Çanakkale	721494	0.5	1516958	0.5	2042295	0.6
Denizli	31748304	19.9	102488541	36.7	165725489	50.6
Isparta	24806392	15.5	8865691	3.2	15338527	4.7
İzmir	65801032	41.1	122950426	44.0	101955379	31.1
Manisa	12485109	7.8	16528795	5.9	11114710	3.4
Muğla	673376	0.4	778072	0.3	2232068	0.7
Bölge Toplamı	159933481	100	279245257	100	327690130	100

Kaynak: DİE ., Yıllık İmalat Sanayi İstatistikleri, Ankara, Çeşitli Yıllar.

3.2.4 Ağaç ve Kağıt Ürünleri Sanayii

Bölge, Türkiye ağaç ve kağıt ürünleri sanayiine önemli ekonomik katkılarda bulunmaktadır. Özellikle, İzmir ve Isparta illerinde söz konusu sanayi oldukça gelişmiştir. Bölge işyeri sayısında İzmir %50 ve Isparta yaklaşık %11 paya sahiptir (Çizelge 15). Bölgedeki bıçkıhanelerin, kağıt fabrikalarının ve tahta işlemeyle ilgili işletmelerin kapasitelerinde artış olacağı tahmin edilmektedir (İZTO, 2000).

Çizelge 15. Bölgede Ağaç ve Kağıt Ürünleri Sanayiinde İşyeri Sayısı(Adet)

	1997		1998		1999		Değişim %
		%		%		%	
Aydın	2	2.6	4	4.6	3	3.9	50.0
Balıkesir	6	7.9	7	8.0	9	11.8	50.0
Burdur	4	5.3	3	3.4	3	3.9	-25.0
Çanakkale	1	1.3	4	4.6	-	0.0	-100.0
Denizli	4	5.3	2	2.3	5	6.6	25.0
Isparta	9	11.8	11	12.6	8	10.5	-11.1
İzmir	39	51.3	47	54.0	41	53.9	5.1
Manisa	5	6.6	4	4.6	4	5.3	-20.0
Muğla	6	7.9	5	5.7	3	3.9	-50.0
Bölge Toplamı	76	100	87	100	76	100	0.0

Kaynak: DİE ., Yıllık İmalat Sanayii İstatistikleri, Ankara, Çeşitli Yıllar.

Bölge ortalaması olarak, ağaç ve kağıt ürünleri sanayiinde çalışan kişi sayısında %12 oranında bir azalma görülmektedir(Çizelge 16).

Çizelge 16. Bölgede Ağaç ve Kağıt Ürünleri Sanayiinde Çalışan Sayısı (Kişi)

	1997		1998		1999		Değişim %
		%		%		%	
Aydın	-	-	45	0.7	60	1.0	-
Balıkesir	993	13.9	1003	14.6	995	15.9	0.2
Burdur	169	2.4	117	1.7	85	1.4	-49.7
Çanakkale	-	-	592	8.6	-	-	-
Denizli	665	9.3	0	0.0	510	8.2	-23.3
Isparta	514	7.2	554	8.0	521	8.3	1.4
İzmir	2666	37.4	3259	47.3	3025	48.4	13.5
Manisa	242	3.4	291	4.2	242	3.9	0.0
Muğla	1878	26.4	1024	14.9	818	13.1	-56.4
Bölge Toplamı	7127	100	6885	100	6256	100	-12.2

Kaynak: DİE ., Yıllık İmalat Sanayii İstatistikleri, Ankara, Çeşitli Yıllar.

Ağaç ve Kağıt Ürünleri Sanayii için Bölgedeki işyeri sayısının değişmemiş olmasına karşın, 1997-1999 yılları arasında yaratılan katma değer %36.8 oranında artış göstermiştir. Üç yılın ortalaması olarak Bölgede yaratılan katma değerde İzmir %66.3 oranıyla önde gelen il olmuştur(Çizelge 17).

Çizelge 17. Bölgede Ağaç ve Kağıt Ürünleri Sanayiinde Katma Değer (Milyon TL)

	1997		1998		1999	
		%		%		%
Aydın	-	-	48505	0.1	98072	0.1
Balıkesir	851789	4.8	2648081	6.5	2929313	4.4
Burdur	160514	0.9	426746	1.0	336746	0.5
Çanakkale	-	0.0	-	0.0	-	0.0
Denizli	2317774	13.0	3115537	7.6	3645398	5.5
Isparta	-	-	3783276	9.3	9077259	13.7
İzmir	10200104	57.2	26146721	64.0	46530273	70.2
Manisa	1394571	7.8	3127803	7.7	3632784	5.5
Muğla	11594675	65.0	1566842	3.8	-	-
Bölge Toplamı	17834201	100	40863511	100	66249845	100

Kaynak: DİE ., Yıllık İmalat Sanayii İstatistikleri, Ankara, Çeşitli Yıllar.

4 Sonuç

Ege Bölgesi tarıma dayalı sanayii işletmeleri açısından Türkiye’de oldukça önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte, incelenen tarıma dayalı sanayii alt sektörleri açısından, 1997-1999 yılları arasında hem işyeri hem de çalışan sayılarında azalmalar meydana gelmiştir. Bu eğilime rağmen, katma değer artışının sürekliliğini koruması, sektörde kapasite kullanım oranı artışı şeklinde değerlendirilebilir. Nitekim, gıda sanayiinde un ve unlu mamuller sanayii dışında, kapasite kullanım oranları artmıştır. Bununla birlikte, Bölgede tütün ve ürünleri sanayii ele alınan tüm göstergeler itibariyle küçülme göstermiştir. Bölgenin tüm illerinde tarımsal üretim yoğun olarak yapılmaktadır. Buna karşın tarıma dayalı sanayii işletmeleri birkaç ilde yoğunlaşmıştır. Tarıma dayalı sanayii açısından Bölgede en önemli iller İzmir, Manisa ve Denizli’dir. Bölgede en önemli ihracat merkezi ise İzmir ilidir.

Özet

Ege Bölgesi ekonomisinde TDS sektörü önemli bir yere sahiptir. Bölge Türkiye gıda, tütün ve ürünleri, tekstil ile ağaç ve kağıt ürünleri sanayiine işyeri, istihdam ve katma değer açısından önemli katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, 1997-1999 yılları arasında Bölge TDS sektöründe hem işyeri hem de çalışan sayılarında azalmalar meydana gelmiştir. Bu rağmen, katma değer artışının sürekliliğini koruması, sektörde KKO artışı şeklinde değerlendirilebilir. Ancak, Bölgede tütün ve ürünleri sanayii incelenen tüm göstergeler itibariyle küçülme göstermiştir. TDS açısından Bölgede en önemli iller İzmir, Manisa ve Denizli’dir.

Anahtar Kelimeler: Ege Bölgesi, Tarıma Dayalı Sanayii, Gıda Sanayii

Kaynaklar

- Arıkbay, C. ve N.Demirbaş. 1997. Değişim Sürecinde Ege Bölgesi’nin Tarıma Dayalı Sanayi Ürünleri İhracatında Beklentiler, s.148-156. 21.YY’ın Eşiğinde İzmir: Sorunlar ve Çözümler Sempozyumu (9-10 Ekim 1997, İzmir) Bildirileri.
- Çetin, B.1988. Tarıma Dayalı Sanayiinin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Gelişimi, MPM Verimlilik Dergisi, Sayı:4:70-81.
- Çetin, B. 1999. Gıda Sanayi Ekonomisi ve İşletmeciliği, Vipaş A.Ş., 186 s.
- DİE(a). Çeşitli Yıllar. Tarımsal Yapı (Üretim, Fiyat, Değer), Ankara.
- DİE (b). Çeşitli Yıllar. Yıllık İmalat Sanayi İstatistikleri, Ankara.
- DİE(c). 2003. Genel Nüfus Sayımı 2000 (Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri), Yayın No: 2759, Ankara.
- DİE(d).2004.İstatistik.
URL:www.die.gov.tr/Turkish/Statis/Esg2/f.htm(Erişim: 26Mart 2004).
- DPT. 2004. İllere Göre Ekonomik Göstergeler
URL:www.dpt.gov.tr/bgyu/ Erişim: Mart 2004.

İZTO. 2000. İzmir ve Ege Bölgesi Ekonomik-Sosyal Kalkınma Projesi, 1. Seminer ve Workshop (Proje MCPP-03) (21-22 Haziran 2000, İzmir), Çalışma Notları.
TKB. 2002. Gıda Sanayii Envanteri 1994-2000, Ankara.